

НАРЪЧНИ
НАСТАВЛЕНИЯ¹

ЗА УЧИТЕЛИТЕ

ИЗДАВА

КНИЖАРНИЦАТА

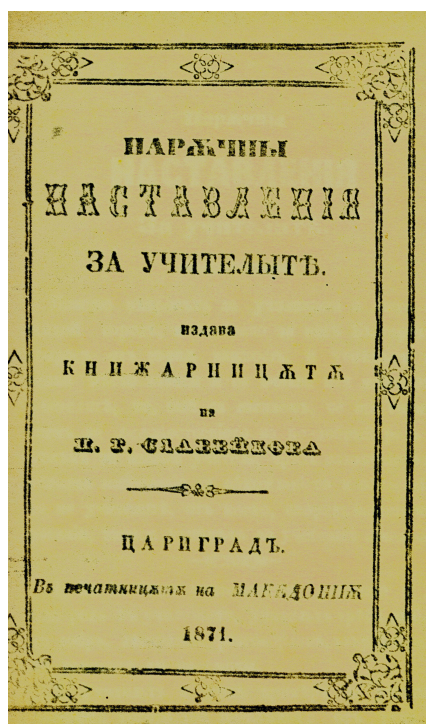
на

П. Р. СЛАВЕЙКОВА

ЦАРИГРАД

В печатницата на *МАКЕДОНИЯ*

1871.

¹ Ето какви *Наръчни наставления* предлага на учителите **преди повече от 140 години** Дядо Славейков. Обърнете внимание – тази *книжичка* от 12 страници е издадена по времето на Рада Госпожина! Учи ли днес някой нашите бъдещи учители на тези простички правила? За да стане текстът по-разбираем, се постарах да “осъвременя” езика на автора. Качеството на екземпляра, с който разполагам е твърде лошо, но все пак се надявам при това “осъвременяване” да не съм изкривил смисъла. (Бел. Хр. П.)

Наръчни НАСТАВЛЕНИЯ За учителите

Понеже въпросът за училищата е днес за всякой народ, а особено за нас Българите, въпрос от първа важност, и успехът на всяко място зависи и се очаква най-много от учителите; то ние се ласкаем, че ще спомогнем за осъществяването на по-добър ред и успех на всеки учител, чрез изложението на няколко напомнания за обхожданието и обнасянието на учителите, от което, според нашето вярване, зависи успехът на учебните заведения.

1. За да бъде учителството успешно и да има ред в училището, учителят трябва да бъде добър, деятелен, разговорлив, твърд и тих във всичките си постъпки.
2. Учителят е жив пример за ученика, образец, на който той подражава; оттук се ражда нуждата от постоянно привардване от страна на учителя във всичко. “Какъвто е учителят, такъв е и ученикът;” тогава учителят в присъствието на ученика трябва да не направи нищо такова, за което той не би желал да бъде подражаван; учителят не трябва никога да гълчи и да наказва ученика за так-вози нещо, което той сам е склонен да прави.
3. Учителят трябва по-напред да поправи *себе си*, че тогаз ще може да поправи ученика.
4. Учителят трябва да показва пример за пунктуалност, чистота и добър вкус, както при всичко, тъй и в облеклото си.
5. Доказано е вече, че в какъвто дух започне сутрин уроците учителят, в такъв дух и ще склучи предаването си; зарад туй всеки добросъвестен учител трябва да започва преподаването си радостно и весело, така че времето да бъде както за него приятно, така и за учениците ползотворно и привлекателно.
6. Всяко нещо между учителя и ученика трябва всякога да става тихо и безшумно.
7. Добрият ред в училището, както и навсякъде, се постига по-лесно чрез хладнокръвие и умереност, отколкото с горещене и лютене, или пък с безумно нетърпение.
8. В наредбата трябва да има еднообразие и постоянство; *примерът* е по-добър урок от *думата*.
9. Захващай всеки урок с внимание и го завършвай тихо. По-добре е в началото да се изгубят няколко минути, отколкото после – часове.
10. Учителите от същото отделение и в същото заведение трябва да показват добродушие и добри чувства един към друг; трябва да избягват разговори или препирни един с друг, когато един от тях е в час, а другият – свободен; трябва да избягват, да не показват пред учениците неразположение един към друг (дори и когато го има); трябва да показват уважение един към друг. Учителите трябва преди всичко да се пазят да не се отпускат в нищожни разговори пред учениците.
11. За по-добър успех учителят трябва да познава характера на всеки от учениците си, да познава наклонностите им, за да се ръководи от това в поученията си и да се ползва при наставленията, които ще им дава. От различни вещества не може да се направят оръдия с еднакви качества.
12. Когато ще усмиряваш или заповядваш някому насаме, кимването е по-добро от думите.

13. Говори винаги толкова високо, колкото е нужно, но без да крещиш. Изразявай се точно и ясно.
14. Нисък и сдържан глас прави по-голямо впечатление, отколкото джаснато викане и хокане.
15. Всяко движение и дума трябва да бъдат естествени, добри и привлекателни; но когато има да осъждаш или поправяш, бъди най-предпазлив с думите, които употребяваш.
16. Не засягай чувствителността на ученика и той няма да ти дотяга.
17. Не показвай някакво подозрително разположение към ученика и никога да не му показваш, че го дебнеш, за да видиш какво прави. Дай му да разбере, че имаш доверие в него както в твое присъствие, така и при отсъствието ти.
18. Не се гаври с учениците, нито подигравай някого, а камо ли да се присмиваш на някои физически или други неизбежни недостатъци. Не споменавай пред ученика нищо, свързано със състоянието му или със състоянието на баща му. Гледай, доколкото това е възможно, да избягваш това.
19. По-добре е да *молши*, отколкото да *заповядаш*. Чувствителен ученик успява и се покорява по-лесно с дума, отколкото със заплаха.
20. Да не оставиш учениците да помислят за тебе, че ти не си достоен да ги управляваш; да се вардиш и да не им дадеш да помислят, че ти се иска да им заповядаш и обичаш да ги владееш.
21. Изисквай само това, което е удобоизпълнимо и справедливо – и тогава настоявай изискването да се изпълни точно. Недей заплашва; никога не се заканвай на учениците си.
22. Гледай всеки ученик да разбере това, което му казваш, а после не му го повтаряй вече. Но изисквай бързото му изпълнение. При възпитанието учителят е отговорен не само за което *направи*, но и за това, което *пренебрегне*.
23. Учителят трябва да използва всяко подходящо обстоятелство, за да привлече вниманието на учениците върху разбирането и запомнянето на здравите и полезни нравствени уроци (наставления).
24. Учението в ръцете на един безнравствен човек е като нож в ръцете на бесен.
25. Всичко, което кажеш или направиш, трябва да бъде винаги без лицемерие, а право и пристойно.
26. Предпазвай се даже и в най-нищожните неща: децата забелязват най-вече малките работи.
27. Училището не е за човек без здрави устои.
28. Учителят, било то вътре или вън от училището, се възприема от ученика като пример и по думи, и по поведение.
29. По време на преподаване вниманието на *всички* трябва да е обърнато към урока или предмета, за който се говори.
30. Когато ученикът дойде, за да му покажеш някой урок, или да му решиш някоя задача, не свършвай всичкото ти, нито пък го връщай без да му помогнеш; но ако видиш, че той е учил добре предмета и не го е разбрал, покажи му начина, по който може да го разбере, така че да му посочиш само пътя, по който той трябва сам да върви. Понякога помощ в повече от необходимото е по-лошо, отколкото никаква помощ.
31. Когато преподаваш, гледай щото учениците да разберат добре понятието за предмета, а не само голи думи. Думи без понятия повечето затъпяват ума, вместо да го разберат.
32. Учителят, преди да влезе да преподава, трябва да е разгледал и опознал добре предмета си. Да търсиш книги, да разгледваш картите или да отваряш слова-

- ря, за да се увериш дали ученикът казва право – това е съвсем неуместно. Това, освен че показва слабост от страна на учителя, но ражда в главата на ученика този въпрос: – Що ми трябва да уча това, което учителят сам не знае?
33. Учителят трябва основно да познава отговора, който ученикът трябва да даде и ако не може, той да го поправи без книга. В този случай учениците ще учат с внимание и желание; а в първия – насила. А когато видят, че учителят познава добре предмета си, те повече ще го обичат и уважават.
 34. Когато изпитваш един ученик, давай му време да изкаже знанието си, и ако видиш, че той има идеята, а не може да се изрази, помогни му за пръв път със забележката, че втори път това ще му се зачита като незнание; ако ли видиш, че не разбира нищо от това, което говори, чакането е губене на време. В този случай се постъпва според обстоятелствата.
 35. По време на учене учителят не трябва да ограничава вниманието на ученика само в ръководството му, “нито пък в някоя друга книга само”. “Книгите не са друго, освен спомагателни средства”; и тъй като ученикът трябва да е прегледал всичко, което се съдържа в книгите, и го е разбрал основно, доколкото времето и мястото допуска, учителят трябва да обръща внимание на класа си върху таквиз предмети, които не само ще разширят предмета на преподаването, но и ще послужат много както за по-доброто разбиране на урока, така и за по-дългото му запомняне.
 36. Преди да наказваш или да гълчиш за неподготвен урок, или за неизпълнена длъжност, по-напред изпитай как и защо не са били пригответени. Защото се случва, че някои ученици, които най-много са се трудили, за да научат урока, го казват най-зле. Да се хокат или наказват таквизи наместо полза и насърчаване, добива се обескуражаване.
 37. Ако се е случило шум или безпорядък поради отсъствие на учителя по време на учене, тогава учениците не трябва да се наказват за всичкото зло, което е произлязло в туй време. Трябва да не се дава *изкушение* на ученика да прави лошо. Учителят само в краен и неизбежен случай трябва да оставя класа си.
 38. Дали трябва да се прибягва до наказание, за да се поддържа порядък в преподавателната зала, това, в девет случая от десетте, зависи от начина и занимателността, с които учителят преподава уроците; затуй неправедно, и даже неразумно е да се наказват учениците за грешка, която не зависи от тях.
 39. Никога да не показваш нетърпелив нрав или празна сърдитня; варди се доколкото е възможно от *хокане*. Ако е нужно да погълчиш, нека; но гледай да е тихо, хладнокръвно, умерено и с достойнство.
 40. Крайно или безразсъдно телесно наказание не трябва в никой случай, а обидното разглаголстване, което е свойствено на някои учители, е по-лошо. Телесното наказание може да се състои само в запиране; бой с ръка, теглене на косми или уши са без полза.
 41. Насърчавай колкото може *повече*, а наказвай колкото е възможно *по-малко*.
 42. В управлението на класа никой няма право да се намесва на учителя, даже и директорът (ако го има). От какъвто клас и степен да е учителят, той трябва сам да съди на учениците си, за да имат боязън от него и да го уважават. Ако има да се прави някаква забележка на учителя (от когото и да е), трябва да става частно и вън от класа, в противен случай властта и влиянието му над ума на учениците отслабват.
 43. Тъй също е неуместно и безразсъдно учителят да прибягва до директора, за да поддържа властта си над учениците, или да поддържа порядък при преподаването си, защото чрез това той показва на учениците, че е неспособен да

управлява един клас. В краен случай може да се провожда ученикът за наказание при директора. Инак всяка разправа трябва да става между учителя и ученика.

44. Ако ли бащата или майката искат да се месят в управлението на учителя, то за таквъзи син по-добре да го извадят от училището и да го държат у дома си, отколкото да ходи на училище, където не само няма да има полза, но ще разврати умовете и на другите ученици.
45. Властта на родителите към син ученик се простира до прага на училището. Който преминува прага, нарушава правото на учителя.
46. Ако някой ученик не си изпълнява редовно длъжностите, не се покорява и даже се противи и противоречи на учителя, за пръв път учителят трябва сам да му говори настрана и да го убеждава, за да доде на себе си. Ако не послуша това или го изслуша и пак не се поправи, учителят да съобщи работата на родителите му; ако ли и от това не се поправи, тогази работата остава за Училищното настоятелство или Общината.

Три важни правила за в Преподаването

1. Преподавай един предмет в едно време. Но преподавай го мъжки.
2. Придружавай това преподаване като разправяш всичките неща, които се отнасят до него, и които ще произлизат от изучаването му.
3. Имай за правило и поучавай: че по-добре е да знаеш *всичките неща за един предмет*, отколкото да знаеш *по нещо от всякой предмет*.

П. В. Горбанов